

Crna Gora
Ministarstvo vanjskih poslova
Generalni direktorat za multilateralne poslove

Br: 07/3-83/111

Podgorica, 5. oktobar 2017. godine

INFORMACIJA

o procesu izrade Nacionalnog izvještaja o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori u okviru trećeg ciklusa Opšteg periodičnog pregleda Ujedinjenih nacija za period 2013-2017

Nacionalni izvještaj o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori je pripremljen u skladu sa obavezama preuzetim u okviru trećeg ciklusa Opšteg periodičnog pregleda Ujedinjenih nacija, a koji podrazumijeva dostavu informacije o implementaciji preporuka dobijenih u okviru drugog ciklusa Opšteg periodičnog pregleda Savjeta UN za ljudska prava. Izradu izvještaja su koordinirali Ministarstvo vanjskih poslova i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava.

Izvještaj je rezultat nacionalnih konsultacija u kojima su učestvovali državni organi (ministarstva i organi uprave, sudstvo i tužilaštvo), nacionalna institucija zaštitnika ljudskih prava, nevladine organizacije i UN sistem u Crnoj Gori.

Zasnovan je na redovnim periodičnim pregledima stepena implementacije preporuka drugog ciklusa na osnovu usaglašenog akcionog plana, u kojima su na stalnoj osnovi učestvovali svi navedeni učesnici. U periodu od juna do septembra 2017. organizovana su četiri kruga konsultacija.

Učestvovali su predstavnici:

1. državnih institucija:

- Ministarstva za ljudska i manjinska prava,
- Ministarstva pravde,
- Ministarstva unutrašnjih poslova,
- Ministarstva rada i socijalnog staranja,
- Ministarstva prosvjete,
- Ministarstva kulture,
- Ministarstva finansija,
- Uprave za zbrinjavanje izbjeglica,

- Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima,
- Uprave policije,
- Agencije za sprečavanje korupcije,
- Zavoda za statistiku,
- Vrhovnog državnog tužilaštva,
- Vrhovnog suda,

2. nevladinog sektora:

- Građanske alijanse,
- Centra za prava djeteta Crne Gore ,
- Udruženja paraplegičara Podgorica UPP,
- Centra za ženska prava,
- Romskog obrazovnog fonda,

3. sistema Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori:

- UNDP,
- UNICEF,
- UNHCR,
- ILO,
- WHO,
- IOM.

U konsultacijama za izradu izvještaja su učestvovali i predstavnici Institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda.

Civilni sektor je uključen u proces izrade na osnovu javnog poziva koji je objavilo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i prijave zainteresovanih NVO, a u proces su uključene i nevladine organizacije koje su na redovnoj osnovi učestvovala u radu i praćenju primjene preporuka drugog ciklusa Opšteg periodičnog pregleda od januara 2013 godine.

Izvještaj je rađen shodno smjernicama Savjeta za ljudska prava, odnosno Radne grupe za Opšti periodični pregled. U pogledu sadržine i forme (ograničen je na 20 strana) upodobljen je uobičajenim standardima za UPR.

Izvještaj se fokusira na pregled stanja ljudskih prava i napredak ostvaren u implementaciji preporuka dobijenih u okviru drugog ciklusa UPR u 2013. godini, koje je Vlada prihvatila da implementira u izvještajnom periodu 2013-2017, sa posebnom pažnjom na napredak u implementaciji preporuka nakon podnošenja tzv. „Srednjeročnog izvještaja“ u julu 2015. godine. Prateći smjernice o ograničenom prostoru, izvještaj u realno najvećoj mogućoj mjeri obuhvata prioritete, inicijative i obaveze na planu prevencije izazova u implementaciji preporuka i snaženju sistema zaštite i prakse poštovanja ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori.

Izvještaj će nakon što bude usvojen od strane Vlade Crne Gore, biti preveden na engleski jezik i dostavljen Radnoj grupi za UPR u Ženevi. Takođe, o njegovom finalnom sadržaju biće obaviješteni zainteresovani predstavnici diplomatske zajednice.

Ocjenu implementacije preporuka drugog ciklusa i preporuke Crnoj Gori u novom, trećem ciklusu daće zemlje članice Ujedinjenih nacija u raspravi o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori na prezentaciji zakazanoj za 22. januar 2018. godine, u Ženevi.

U narednom periodu Ministarstvo vanjskih poslova će obaviti konsultacije u cilju utvrđivanja šefa delegacije Crne Gore na predstavljanju predmetnog izvještaja u januaru 2018. godine. U prethodna dva ciklusa UPR, delegaciju Crne Gore su predvodili tadašnji ministar za ljudska i manjinska prava Suad Numanović (2013) i ministar pravde Miraš Radović (2008), te smo mišljenja da bi praksa imenovanja šefa delegacije na nivou ministra trebalo da bude zadržana, posebno imajući u vidu značaj pregleda stanja ljudskih prava u okviru UPR mehanizma za dalji razvoj sistema zaštite ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori, ali i u kontekstu ocjene napretka u procesu EU integracija.

Istovremeno, u cilju adekvatnog predstavljanja ostvarenih rezultata i pružanja sveobuhvatnih odgovora na pitanja koje će biti postavljena tokom prezentacije, potrebno je osigurati da u sastavu delegacije budu uključeni predstavnici svih nadležnih resora na nivou generalnih direktora.

Ministarstvo vanjskih poslova će, takođe, obaviti sve neophodne pripremne aktivnosti kako bi prezentacija izvještaja na zasijedanju Radne grupe za UPR u januaru 2018. bila uspješna.

ZAKLJUČAK

Vlada Crne Gore je na sjednici od _____ usvojila Nacionalni izvještaj o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori u okviru trećeg ciklusa Opšteg periodičnog pregleda Savjeta Ujedinjenih nacija za ljudska prava (UPR);

Zadužuje se Ministarstvo vanjskih poslova da obezbijedi prevođenje Izvještaja na engleski jezik i isti dostavi Radnoj grupi UN za Opšti periodični pregled u Ženevi;

Zadužuje se Ministarstvo vanjskih poslova da organizuje pripremne aktivnosti sa nadležnim resorima u cilju adekvatne prezentacije izvještaja na zasijedanju Radne grupe za UPR u januaru 2018.

Nacionalni izvještaj o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori 2013-2017

**Opšti periodični pregled Ujedinjenih nacija
Treći ciklus**

Podgorica, oktobar 2017.

I METODOLOGIJA I KONSULTATIVNI PROCES

Ovaj izvještaj je pripremljen u okviru trećeg ciklusa Opšteg periodičnog pregleda. U skladu sa smjernicama Savjeta za ljudska prava (A/HRC/DEC/17/119), izvještaj se fokusira na pregled stanja ljudskih prava i napredak ostvaren od UPR u 2013, sa posebnom pažnjom na napredak u implementaciji preporuka nakon podnošenja Srednjeročnog izvještaja 2015 (<http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/Session15/ME/Montenegro2ndCycle.pdf>).

Dokument je rezultat nacionalnih konsultacija u kojima su učestvovali državni organi (ministarstva i organi uprave, sudstvo i tužilaštvo), nacionalna institucija zaštitnika ljudskih prava, nevladine organizacije i UN sistem u Crnoj Gori. Zasnovan je na redovnim periodičnim pregledima stepena implementacije preporuka drugog ciklusa na osnovu usaglašenog akcionog plana, u kojima su na stalnoj osnovi učestvovali svi navedeni učesnici. Organizovana su četiri kruga konsultacija.

II NORMATIVNO-INSTITUCIONALNI OKVIR ZA PROMOCIJU I ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA – NAPREDAK U PERIODU IZVJEŠTAVANJA (2013-2017)

Detaljne informacije o pravnom i institucionalnom okviru za promociju i zaštitu ljudskih prava su sadržani u nacionalnim izvještajima o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori, podnesenim u okviru dva UPR ciklusa (A/HRC/WG.6/3/MNE/1 i A/HRC/WG.6/15/MNE/1), kao i u Srednjeročnom izvještaju. U periodu izvještavanja realizovane su aktivnosti na planu osnaživanja normativnog i institucionalnog sistema za ostvarivanje, zaštitu i unapređenje ljudskih prava i sloboda, kroz snaženje administrativnih i stručnih kapaciteta, uspostavljanje bolje koordinacije i nadgledanja aktivnosti resora zaduženih za promociju i zaštitu prava, te efikasno funkcionisanje uspostavljenih radnih tijela i institucije Zaštitnika. Novine u normativnom okviru navedene su po pojedinačnim oblastima u poglavlju III.

II a. Institucionalni okvir (preporuke 117.1-117.7)

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava glavni je Vladin resor zadužen za kreiranje politika zaštite ljudskih prava i sloboda i zabrane diskriminacije. Formirano je više radnih tijela nadležnih za praćenje i kontrolu implementacije politika zaštite i ostvarivanja ljudskih prava i sloboda, i to: Socijalni savjet, Savjet za vladavinu prava, Savjet za rodnu ravnopravnost i Savjet za zaštitu od diskriminacije koji je djelovao u periodu od 2011-2016. Savjet za zaštitu od diskriminacije je doprinio zaokruživanju zakonodavnog okvira koji omogućuje nesmetano sprovođenje politika i aktivnosti iz oblasti ljudskih prava i zaštite od diskriminacije. Izgradnjom institucija koje se bave ovim pitanjima, obezbjeđivanjem monitoringa na nacionalnom i međunarodnom planu i formiranjem Savjeta za vladavinu prava stekli su se uslovi za prestanak rada Savjeta za zaštitu od diskriminacije.

U cilju povećanja efikasnosti i postizanja mjerljivih rezultata u oblasti borbe protiv korupcije, izgrađen je centralizovani preventivni antikorupcijski institucionalni okvir formiranjem Agencije za sprječavanje korupcije, 1. januara 2016, kao samostalne i nezavisne državne institucije. Rad Agencije uređuju tri zakona: Zakon o sprječavanju korupcije, Zakon o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja i Zakon o lobiranju.

Zaokružen je normativnopravni i institucionalni okvir kojim se uređuje funkcionisanje institucije Zaštitnika kao institucionalnog mehanizma za zaštitu od diskriminacije i Nacionalnog preventivnog mehanizma (NPM). Povećan je broj zaposlenih u Instituciji na 34, uključujući imenovanja 4 zamjenika/ce Zaštitnika: za opšta pitanja, za nacionalni preventivni mehanizam i zaštitu od torture, za dječja pitanja i socijalnu zaštitu i za pitanja zaštite od diskriminacije i taj broj nije ograničen. Obezbijeden je adekvatan smještajni i radni prostor za rad zaposlenih. Formiran je radni tim NPM od stručnjaka iz pojedinih oblasti (psihologije, psihijatrije, sudske medicine, penologije i dr). Budžetom se obezbjeđuju finansijska sredstva za rad u svim oblastima zaštite, uključujući prevenciju torture i zaštitu od diskriminacije. Institucija Zaštitnika je 2016. akreditovana od strane Međunarodnog komiteta nacionalnih institucija za promociju i zaštitu ljudskih prava statusom B.

Donošenjem i izmjenama i dopunama Zakona o zaštitniku ljudskih prava i sloboda, Zakona o zabrani diskriminacije i Zakona o rodnoj ravnopravnosti, podzakonskih akata, usvajanjem metodologija i planova za pojedine oblasti zaštite i drugih akata, kao i sprovođenjem obuka za zaposleno osoblje u saradnji sa SE/EU, u cjelosti su ispunjene obaveze koje proizilaze iz Planova rada Vlade Crne Gore od 2014-2017. i Akcionog plana za poglavlje 23 Pravosuđe i temeljna prava kojim su predviđene pojedine mjere i rokovi realizacije za jačanje kapaciteta institucije Zaštitnika. Sredstva za rad Institucije, uključujući i kontinuirano povećanje broja osoblja, obezbjeđuju se u budžetu Crne Gore. Sve aktivnosti Zaštitnika prikazane su u Godišnjim izvještajima o radu koji su javno dostopni na web portalu Institucije.

II b. Međunarodnopravni dokumenti i saradnja sa ugovornim tijelima (preporuke 119.4 - 119.7, 117.43)

U periodu 2013-2017. Crna Gora je postala članica sljedećih međunarodno-pravnih instrumenata:

- Opcioni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o komunikacionim procedurama OP-CRC-IC, 24. septembra 2013.
- Opcioni protokol uz Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima OP-ICESCR, 24. septembra 2013.
- Konvencija o smanjenju apatridije iz 1961, 5. decembra 2013.
- Konvencija o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, 22. aprila 2013.

U toku je izrada Predloga Zakona o potvrđivanju izmjene i dopune člana 8 Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda i izmjena i dopuna Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda koje su vezane za zločin agresije. Krivični zakonik Crne Gore sadrži član 442 „Zločin agresije“ i član 432 „Upotreba nedozvoljenih sredstava borbe“ koji su u skladu sa amandmanima čije se potvrđivanje predlaže (preporuka 119.7).

Izveštavanje prema ugovornim tijelima se realizuje blagovremeno. U periodu između dva ciklusa, razmotreni su inicijalni izvještaji o implementaciji ICCPR, ICESCR, ICCPED, CRPD i drugi periodični izvještaj o implementaciji CAT i CEDAW. Dostavljeni su II I III periodični izvještaj o implementaciji CRC i kombinovani (IV, V, VI) izvještaj o implementaciji CERD.

Realizovane su posjete specijalnog izvjestioca za slobodu mišljenja i izražavanja juna 2013. i Radne grupe za prisilne i nedobrovoljne nestanke u junu 2014.

III NAPREDAK U OSTVARENJU I ZAŠTITI LJUDSKIH PRAVA – IMPLEMENTACIJA PREPORUKA DRUGOG CIKLUSA, OSTVARENI REZULTATI, AKTIVNOSTI I IZAZOVI

U okviru drugog ciklusa UPR Crna Gora je dobila 124 preporuke, od kojih je 120 prihvaćeno. U cjelosti je implementirano 57, dok je implementacija preostalih preporuka u toku. Implementacija najvećeg broja preporuka pretpostavlja kontinuirane procese unapređenja stanja ljudskih prava.

Strategije u oblasti ljudskih prava, koje su rezultat širokih konsultacija, se kontinuirano implementiraju u skladu sa pratećim akcionim planovima, sa posebnom pažnjom na položaj najosjetljivijih grupa. Godišnji izvještaji o implementaciji strategija su dostupni na zvaničnoj stranici Vlade. U okviru izvještajnog perioda realizuju se: Strategija za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba 2013-2018, Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti 2013-2017. i 2017-2021, Strategija za poboljšanje položaja RAE populacije 2012-2016, Strategija za socijalnu inkluziju RE 2016-2020, Strategija inkluzivnog obrazovanja 2014-2018, Strategija za integraciju lica sa invaliditetom 2008-2016, Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2017-2021, Nacionalni plan akcije za djecu 2013-2017, Strategija manjinske politike, Strategija za trajno rješavanje pitanja raseljenih i interno raseljenih lica sa područja bivših

jugoslovenskih republika koja borave u Crnoj Gori sa posebnim osvrtom na Kamp Konik 2011-2015. i 2017-2019, Strategija za borbu protiv trgovine ljudima 2012-2018, Strategija za prevenciju i zaštitu djece od nasilja 2017-2021, Nacionalna strategija zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020, Strategija razvoja sistema socijalne i dječje zaštite za period 2013-2017, Strategija za razvoj hraniteljstva u Crnoj Gori 2012-2016, Strategija za razvoj ženskog preduzetništva 2016-2020, Nacionalna strategija za mlade 2017-2021, Nacionalni plan za implementaciju Rezolucije 1325 Žene, mir, bezbjednost. U izradi je nova Strategije razvoja socijalne zaštite za stara lica za period 2018 - 2022.

Kroz inkluzivan konsultativni proces usvojena je Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. koja je u potpunosti usklađena sa Agendom 2030 i SDGs. (preporuka 117.10, 118.6)

A. Nacionalni mehanizam za nastavak i koordinaciju primjene međunarodnih obaveza

Započet je proces izrade nacionalnog mehanizma za praćenje primjene preporuka ugovornih tijela UN iz oblasti ljudskih prava. Mehanizam za praćenje, koji podrazumijeva softverski sistem, omogućiće uvid u preporuke koje država dobija od strane sistema UN i aktivnosti i rezultate u realizaciji preporuka. Crna Gora je izabrana za pilot zemlju za uspostavljanje OHCHR baze podataka. Formirana je Radna grupa zadužena za implementaciju baze, a njeno preuzimanje je planirano krajem 2017. Baza će biti podložna redovnom ažuriranju shodno aktivnostima glavnih komiteta i mehanizama za ljudska prava i obavezama Crne Gore u procesu implementacije i redovnog izvještavanja.

U cilju efikasnijeg korišćenja buduće baze, u saradnji sa OHCHR je organizovana radionica/obuka o ljudskim pravima za predstavnike državnih organa, civilnog sektora i institucije Zaštitnika (117.16). Očekuje se da uspostavljanje OHCHR baze značajno unaprijedi rezultate u dosljednoj primjeni ratifikovanih međunarodnih instrumenata. (117.9)

B. UPRAVLJANJE (demokratija, vladavina prava, transparentnost, borba protiv nekažnjivosti)

B.1. Reforma pravosuđa i borba protiv korupcije (preporuke 117.52-61)

U okviru pregovaračkog procesa za članstvo u EU, Vlada Crne Gore je usvojila adaptirani Akcioni plan za poglavlje 23 – Pravosuđe i temeljna prava 2015. u skladu sa preporukama EK iz Izvještaja o napretku za 2014. i u skladu sa privremenim mjerilima. Implementacija Akcionog plana odvija se kontinuirano. Finansijska sredstva obezbjeđuju se redovnim budžetskim sredstvima, iz IPA fondova i od strane drugih donatora. Radna grupa za Poglavlje 23 kvartalno izvještava o realizaciji mjera, a izvještaj se polugodišnje dostavlja Evropskoj komisiji.

Vlada je 2014. usvojila Strategiju reforme pravosuđa 2014-2018. i prateći AP. Oba dokumenta sadrže mjere za jačanje nezavisnosti, nepristrasnosti i odgovornosti u pravosuđu, profesionalizam, stručnost i efikasnost. Uz ekspertsku podršku UNDP izrađen je web portal za praćenje realizacije mjera definisanih Strategijom. Operativni dokument za sprečavanje korupcije u oblastima od posebnog rizika od korupcije usvojen je 2016.

2015. donijeti su novi Zakon o sudovima, Zakona o Sudskom savjetu i sudijama, Zakona o državnom tužilaštvu i Zakon o specijalnom državnom tužilaštvu. Ovim zakonima su uvedene novine u pogledu izbora nosilaca pravosudne funkcije, kriterijuma za izbor, profesionalnog ocjenjivanja rada sudija kao osnove za napredovanje, kao i novine u postupku disciplinske odgovornosti u pogledu propisivanja lakših, težih i najtežih disciplinskih prekršaja i uvođenja disciplinskog tužioca za sprovođenje istrage. Sudski i Tužilački savjet su imenovali disciplinske tužioce i disciplinska vijeća. U skladu sa zakonima donijeta su podzakonska akta, formirane su komisije koje sprovode postupak testiranja u skladu sa novim zakonskim rješenjima i primjenjuje se jedinstven sistem izbora sudija i državnih tužilaca na nivou države. Zakon o pripravnicima u sudovima i Državnom tužilaštvu i

pravosudnom ispitu, donijet 2016, propisuje obavezu polaganja prijemnog ispita za obavljanje pripravničkog rada u sudu i državnom tužilaštvu i izmijenjene uslove za polaganje i ocjenjivanje pravosudnog ispita. Donijeti su podzakonski akti i formirane komisije za polaganje prijemnog i pravosudnog ispita. Tokom 2017. organizovani su prvi ispitni rokovi za polaganje ispita za pripravnike za rad u sudovima i državnom tužilaštvu i za polaganje pravosudnog ispita.

Zakon o Centru za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu usvojen je 2015. Centar kontinuirano sprovodi aktivnosti edukacije i obuke nosilaca pravosudnih funkcija.

Na osnovu sprovedenih ustavnih i zakonskih reformi izvršen je izbor članova Sudskog savjeta iz reda sudija i reda uglednih pravnika. Izabrani su predsjednik i zamjenik predsjednika Sudskog savjeta. Sudski savjet je izabrao predsjednika Vrhovnog suda Crne Gore. Skupština Crne Gore je 3/5 većinom glasova izabrala Vrhovnog državnog tužioca. Predsjednik Crne Gore je 21. januara 2014. proglasio sastav Tužilačkog savjeta.

Novi Zakon o krivičnom postupku stupio je na snagu 26. avgusta 2009. a njegova postepena primjena u postupcima za krivična djela organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina počela je 26. avgusta 2010, dok je puna primjena počela 1. septembra 2011. Vacatio legis od godinu dana, bio je predviđen u cilju efikasnije primjene zakonika, čime je data mogućnost svim subjektima budućeg krivičnog postupka da se valjano pripreme za primjenu novih zakonskih normi i mehanizama, kao i da se u psihološkom smislu stvore uslovi za bolje prihvatanje novih rješenja.

Strategija reforme pravosuđa kao jednu od strateških smjernica predviđa jačanje integriteta nosilaca pravosudne funkcije kroz planove integriteta, poštovanje etičkih kodeksa i unapređenje mehanizama za provjeru imovnog stanja koje prijavljuju nosioci pravosudne funkcije. Primjena principa integriteta treba da doprinese daljem razvoju nepristrasnog, profesionalnog, etički jakog i transparentnog pravosuđa, kao i povećanju odgovornosti svakog zaposlenog u pravosuđu. U skladu sa Godišnjim planom provjere Izvještaja o prihodima i imovini javnih funkcionera, pored članova Vlade i poslanika, sve sudije i tužioci spadaju u obaveznu kategoriju provjere koju vrši Agencija na godišnjem nivou. Suđenja su javna, osim u slučajevima kada je zakonom propisano obavezno isključenje javnosti. Sve pravosnažne sudske odluke objavljuju se na pojedinačnim web stranicama sudova u okviru portala www.sudovi.me. Od maja 2015, započelo se sa snimanjima završnih riječi tužioca, odbrane, optuženog i objave sudske odluke i obrazloženja u svim predmetima koji su pod pažnjom javnosti.

Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika je stupio na snagu 21. avgusta 2013. Zakonom je propisano novo krivično djelo "Ometanje pravde", za koje do sada, pred crnogorskim sudovima nisu vođeni krivični postupci. Za krivično djelo "Protivzakoniti uticaj" u izvještajnom periodu bila su u radu 3 predmeta koja su riješena. Dva lica su osuđena na zatvorske kazne, optužni predlog protiv 1 lica je odbačen i ta odluka je postala pravosnažna, dok je treći predmet okončan odbacivanjem krivične prijave.

Konferencija sudija usvojila je novi Etički kodeks 2014. koji je usklađen sa najvažnijim međunarodnim i evropskim standardima sudijske etike. Njime su utvrđena etička načela i pravila ponašanja kojih se sudije moraju pridržavati radi očuvanja, afirmacije i unaprjeđenja dostojanstva i ugleda sudije i sudstva. Kodeks posebno i detaljno reguliše principe zakonitosti u radu, nezavisnosti i nepristrasnosti sudija, njihove stručnosti, profesionalnosti i radne posvećenosti, jednakog tretmana svih strana u postupku i pravičnog suđenja. Regulisan je i postupak za utvrđivanje povrede Kodeksa. Konferencija državnih tužilaca 2014. donijela je Kodeks tužilačke etike. Njime su utvrđena načela i pravila ponašanja rukovodilaca državnih tužilaštava i državnih tužilaca, kojih su se dužni pridržavati u skladu sa svim standardima afirmacije i unaprjeđenja dostojanstva i ugleda državnih tužilaca. Oba kodeksa su javno dostupna.

U oblasti etike i integriteta, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu u okviru Programa obuke nosilaca pravosudne funkcije o borbi protiv korupcije organizovao je niz seminara i obuka.

Zakonom o Specijalnom državnom tužilaštvu predviđeno je osnivanje novog državnog tužilaštva u okviru jedinstvenog Državnog tužilaštva, koje će biti nadležno za organizovani kriminal, visoku korupciju, pranje novca, terorizam i ratne zločine. Ovaj zakon je posebno značajan s aspekta što uspješnije borbe protiv organizovanog kriminala i korupcije. Tužilački savjet je donio odluku o broju državnih tužilaca, uključujući broj državnih tužilaca u Specijalnom državnom tužilaštvu i to: glavni specijalni tužilac i 10 specijalnih tužilaca. Na osnovu javnog oglasa objavljenog 6. maja 2015. izabran je Glavni specijalni tužilac i specijalni tužioci. Svi predmeti korupcije imaju prioritet u radu sudova. U okviru Sekretarijata Sudskog savjeta funkcioniše Kancelarija za prijavu korupcije u sudovima.

Brojne NVO sprovode monitoring sudskih procesa. Monitoring sudova u 2014. obuhvatio je osnovne i više sudove i Apelacioni sud, i to suđenja u krivičnoj materiji u vezi sa ujednačenošću sudske prakse. Analiza pravosnažnih presuda (14 odluka Apelacionog i 21 odluka viših sudova) pokazala je da se presude ukidaju u najvećoj mjeri zbog nerazumne ili nejasno obrazložene presude. Istovremeno, istraživanje koje je realizovano sa svim sudijama u Crnoj Gori je pokazalo da sudije u preko 50% smatraju da u Crnoj Gori postoji neujednačena sudska praksa i da je to prijetnja vladavini prava. 2015. udruženja sudija i državnih tužilaca su u saradnji sa partnerskom NVO sprovedi istraživanja javnog mnjenja o nezavisnosti i poštovanju etičkih kodeksa sudija i tužilaca.

Nakon zaokruživanja institucionalnog i zakonodavnog okvira za borbu protiv korupcije, povećana je ispunjenost zakonskih obaveza od strane subjekata primjene zakona, broj pokrenutih prekršajnih postupaka i obim izrečenih novčanih kazni.

Sudovi su redovno izvještavali o sprovođenju Nacionalnog plana za borbu protiv korupcije. Statistika o predmetima korupcije i organizovanog kriminala je rađena kroz polugodišnje izvještaje Tripartitne komisije koja je, osim statističkog prikaza, davala analizu predmeta korupcije (koja su najčešća djela u pitanju, ko su najčešći izvršioци i koje su preporuke za dalje jačanje kapaciteta pravosuđa i policije).

Sudovi na polugodišnjem nivou, dostavljaju izvještaje o realizaciji mjera iz AP 23. Izvještaji o predmetima korupcije iz specijalne nadležnosti sadrže popis predmeta korupcije sa naznačenom funkcijom učinioca, oblasti u kojoj se desio slučaj korupcije i tokom i ishodom postupka. Izvještaj o predmetima korupcije koja nije u nadležnosti Specijalnog odjeljenja sadrži podatke o broju predmetima i ishodu, kao i pregled vrste i visine izrečenih sankcija (iznad minimuma, minimalne ili ispod minimuma). S tim u vezi, data je i preporuka sudovima da se kaznena politika za krivična djela korupcije pooštri.

Budući da je isteklo važenje strateškog okvira za donošenje akcionih planova za borbu protiv korupcije, Zajednica opština je izradila i dostavila jedinicama lokalne samouprave novi model AP za borbu protiv korupcije u lokalnoj samoupravi za period 2017 – 2018. JLS izvještavaju o realizaciji aktivnosti utvrđenih AP za poglavlje 23 i Operativnim dokumentom.

B.2. Zaštita prava žrtava krivičnih djela kažnjivih prema međunarodnom pravu (preporuke 119.13, 118.11 i 117.62)

Pravo žrtava na istinu, pravdu, odštetu i neponavljanje je garantovano Ustavom. Svi predmeti ratnih zločina koji su bili u radu kod crnogorskih sudova pravosnažno su riješeni. U jednom slučaju donijeta je osuđujuća presuda protiv 4 lica, dok su u tri slučaja donijete oslobađajuće presude.

Organizovane su obuke sudija, državnih tužilaca i predstavnika policije o međunarodnom humanitarnom pravu, najboljoj međunarodnoj praksi i regionalnoj saradnji u istragama, krivičnom gonjenju i suđenjima za ratne zločine. Sudovi su izradili informator/brošuru o zaštiti oštećenih/svjedoka u predmetima ratnih zločina. Informator je javno prezentiran i dostupan na sajtu www.sudovi.me.

Nezavisni monitoring sprovođenja tranzicione pravde omogućen je nevladinim organizacijama i medijima. Brojne NVO sprovode monitoring sudskih procesa ratnih zločina (prate suđenja i realizuju projekte u ovoj oblasti).

Donijet je Zakon o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja 2015. koji svim žrtvama krivičnih djela kažnjivih prema međunarodnom pravu garantuje pravo da se obrate pravosudnim organima u cilju traženja odštete. Crnogorski sudovi su u periodu od 2014. do maja 2017. donijeli 143 odluke kojima je pravosnažno usvojen tužbeni zahtjev i ukupno je dosuđeno 1.511.372,00 eura i 4.200.000 dinara (oko 35 000 EUR). U ukupno 13 predmeta pravosnažno je odbijen tužbeni zahtjev za naknadu štete žrtvama ratnih zločina, a u 42 predmeta zaključeno je sudsko poravnanje kojim se tužena Crna Gora obavezala da tužiocima na ime cjelokupne materijalne i nematerijalne štete isplati ukupan iznos od 4.135.000,00 eura. Sva poravnanja odnosila su se na slučaj „Deportacija“. U 16 predmeta tužiocu su povukli tužbeni zahtjev. 14 predmeta odnosilo su se na slučaj „Kaluderski Laz“, a 2 predmeta na slučaj „Morinj“.

Šest predmeta je u fazi izviđaja (jedan zbog krivičnog djela genocid, četiri zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva, i u jednom predmetu u toku je analiza dokumentacije dostavljene od strane Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju po zamolnici Specijalnog državnog tužilaštva), dok je u predmetima "Bukovica" i "Kaluderski laz" Specijalno državno tužilaštvo uputilo Međunarodnom krivičnom sudu za bivšu Jugoslaviju zamolnicu za pružanje pravne pomoći kojom je traženo da se izvrši pretraga zaštićene baze podataka radi prikupljanja dokaza za navedene događaje. Postupanje po zamolnici je u toku.

C. NACIONALNI ZAKONI, POLITIKE, STRATEGIJE I INICIJATIVE

C.1. Nacionalne institucije za ljudska prava (preporuke 117.1-117.7)

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, zaokružen je normativni okvir za funkcionisanje Zaštitnika kao institucionalnog mehanizma za zaštitu od diskriminacije i NPM. Donijeta su nova pravila o radu Zaštitnika usklađena sa dopunjenim zakonskim odredbama. Ugrađena je i norma koja predviđa posebna zvanja - glavni savjetnik Zaštitnika i savjetnik Zaštitnika u Službi Zaštitnika. Zaštitnik o zasnivanju radnog odnosa tih lica u Službi Zaštitnika nije dužan da pribavlja potvrdu o obezbijedenim finansijskim sredstvima od ministra nadležnog za poslove budžeta. O raspolaganju finansijskim sredstvima Zaštitnik odlučuje samostalno, prema dinamici utvrđenoj u skladu sa Zakonom o budžetu. Donijeti su pravilnici o obrascu službenih legitimacija u instituciji Zaštitnika i o sadržaju i načinu vođenja posebne evidencije o slučajevima prijavljene diskriminacije.

Ovim izmjenama značajno se unapređuje finansijski položaj zaposlenih, samostalnost i nezavisnost ove institucije i izjednačavaju zaposleni sa navedenim zvanjima sa zaposlenima u Ustavnom sudu Crne Gore.

Izmijenjenim Zakonom o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda u potpunosti je definisan zakonski okvir za zaštitu od torture i drugih oblika surovog, nečovječnog postupanja i kažnjavanja. U skladu sa OP-CAT imenovan je poseban zamjenik Zaštitnika za poslove prevencije i zaštite od torture, dva savjetnika Zaštitnika i članovi Radnog tijela za vršenje poslova NPM-a. Donijet je Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Institucije, prilagođen upotpunjenim nadležnostima Zaštitnika kao NPM-a. Iskazani su svi poslovi NPM-a.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije dodatno je unaprijedio instituciju Zaštitnika na način što je ovlašćen da pokrene postupak za zaštitu od diskriminacije pred sudom ili se u tom postupku pojavi kao umještač kad stranka učini vjerovatnim, a Zaštitnik/ca procijeni da je

postupanjem tuženog izvršena diskriminacija koja može prouzrokovati sistemske povrede načela zabrane diskriminacije, ili naročito tešku povredu dostojanstva ličnosti. Istovremeno je Zakonom teret dokazivanja u postupcima pred Institucijom Zaštitnika prebačen na tuženog/e. (Poglavlje D.1).

Kontinuirano se sprovode obuke o primjeni zakonskog okvira u praksi i upoznavanju najšire javnosti o pružanju zaštite od kršenja ljudskih prava i zaštite od diskriminacije kod Zaštitnika i drugih pravosudnih organa koji su prepoznati u Zakonu o zabrani diskriminacije, Zakonu o rodnoj ravnopravnosti i Zakonu o Zaštitniku (Plan edukacije i Plan medijske promocije). Mjere su rezultirale velikim brojem obraćanja građana instituciji Zaštitnika.

C.1. Obrazovanje i obuke o ljudskim pravima (preporuka 117.8, 117.16)

Programi obuka o ljudskim pravima se sprovode u kontinuitetu. Već 7 godina u nizu sprovode se aktivnosti na planu edukacije i promocije antidiskriminatornog ponašanja i prakse za sve državne službenike u oblasti ljudskih prava koji na bilo koji način dolaze u kontakt sa slučajevima diskriminacije. Edukacije se odvijaju prema utvrđenom "Nastavnom planu za edukaciju državnih službenika, nosilaca pravosudnih funkcija i zaposlenih u drugim organima, organizacijama i institucijama koje dolaze u kontakt sa slučajevima diskriminacije". Kontinuirano se sprovode edukacije zaposlenih u ustanovama socijalne i dječje zaštite. Vrhovni sud, u saradnji sa partnerskim NVO, realizuje projekat koji ima za cilj izgradnju kapaciteta sudova kako bi se sudska praksa usaglasila sa evropskim pravom u oblasti ljudskih prava.

Sprovedeni su programi edukacije o primjeni Istanbulske protokola. Ministarstvo zdravlja, u saradnji sa Institutom za javno zdravlje i javnim zdravstvenim ustanovama, je sprovelo obuke i edukacije doktora, dok je Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu uvrstio CAT u godišnji program edukacije i održao seminar za nosioce pravosudne funkcije o primjeni Istanbulske protokola. Partnerska NVO realizovala je program obuka za službenike ZIKS-a, studente završenih godina prava i medicine i medicinsko osoblje, i službenike drugih institucija zatvorenog tipa u kojima borave lica lišena slobode. U cilju sprovođenja, Protokol je preveden i distribuiran svim sudijama i državnim tužiocima službenicima ZIKS-a, osnovnih sudova, tužilaštva i svim zdravstvenim ustanovama, uključujući i zdravstvene službe zatvorenih institucija.

U okviru Zaštitnika, kroz projekte SE i EU, sprovedene su obimne obuke za zaposlene koji rade na poslovima zaštite od diskriminacije i prevencije i zaštite od torture, ali i u ostalim oblastima zaštite ljudskih prava. Izdate su smjernice za postupanje u slučaju diskriminacije i smjernice za rad NPM-a; unapređuju se informacione tehnologije za postupanje po pritužbama građana; predstavljeno je pet publikacija o najčešćim oblicima diskriminacije u Crnoj Gori. Publikacije sadrže karakteristične slučajeve iz prakse Evropskog suda za ljudska prava i Suda pravde EU, i predstavljaju važno sredstvo za rad profesionalcima u nacionalnim institucijama za zaštitu od diskriminacije.

Razvijena je specifično dizajnirana obuka o međunarodnim standardima i normama u radu sa djecom žrtvama i svjedocima krivičnih djela i djecom učesnicima u građanskim parnicama. Međunarodni eksperti su angažovani za pružanje podrške u procesu izrade Protokola za rad Operativnih multidisciplinarnih timova za zaštitu od porodičnog nasilja i nasilja nad djecom, koje sadrže međunarodno priznate standarde prakse i definišu univerzalne standarde rada i praksi timova. Specijalizacija profesionalaca u maloljetničkom pravosuđu odrađena je kroz akreditovane specifične module obuke za pripadnike policije, sudije, tužioce i članove Advokatske komore. Kapaciteti i uslovi za primjenu procedura za saslušanje koje su po mjeri djeteta, ojačani su kroz nabavku neophodne audio-vizuelne opreme i organizaciju specijalizovanih obuka za rad sa djecom žrtvama i svjedocima krivičnih djela u skladu sa UN Smjernicama u pravosuđu u materijama koje se tiču djece žrtava i svjedoka krivičnih djela.

D. SEKTORSKI ZAKONI, POLITIKE, STRATEGIJE I INICIJATIVE

D.1. Borba protiv diskriminacije (preporuke 117.19-117.27, 117.11)

U skladu sa dobijenim preporukama, unaprijeđen je zakonodavni okvir u oblasti antidiskriminacije. Izmjenama Zakona o zabrani diskriminacije iz 2014. proširena je njegova primjena na javni i privatni sektor, uvedena norma koja uređuje govor mržnje, precizirane nadležnosti Zaštitnika ljudskih prava i sloboda kao nacionalnog institucionalnog mehanizma za zaštitu od diskriminacije. Izmjenama Zakona iz 2017. uvedeni su novi osnovi diskriminacije (promjena pola i intereseksualne karakteristike), definisana su postupanja koja se neće smatrati diskriminacijom, unaprijeđene su norme kojima se uređuje diskriminacija u pristupu dobrima, robi i uslugama, vaspitanju, obrazovanju i stručnom osposobljavanju, radu i zapošljavanju, pripadnosti političkoj, sindikalnoj ili drugoj organizaciji. Zakon eksplicitno navodi i zabranu po osnovu rase, boje kože, nacionalne i etničke pripadnosti u oblasti obrazovanja, rada, zapošljavanja, izbora zanimanja, stručnog osposobljavanja, socijalne zaštite, socijalnih davanja, zdravstvene zaštite i stanovanja. Definisana je i diskriminacija djece, proširene nadležnosti Zaštitnika i pooštrena kaznena politika. Novim članom kojim se navode postupanja koja se neće smatrati diskriminacijom značajno se olakšava primjena Zakona od strane Zaštitnika, kao i pravosudnih organa. Usvojenim izmjenama i dopunama Zakon o zabrani diskriminacije je u potpunosti usklađen sa pravnom tekovinom EU.

Izmjenama Zakona o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda ustanovljene su i precizirane nadležnosti Zaštitnika. Dodatno je proširena nadležnost Zaštitnika u oblasti postupanja u pružanju zaštite. Proširena je i primjena pravila o teretu dokazivanja i na postupanja Zaštitnika. Popunjavanjem novih kadrova ojačani su kapaciteti ove institucije tako da Zaštitnik ispunjava svoj mandat u cjelosti. Informisanost građana o ulozi institucije Zaštitnika u zaštiti od diskriminacije značajno je unaprijeđena, ali i ojačano povjerenje u rad i djelotvornost postupka koji se vodi pred Zaštitnikom. Tome u prilog ide i konstantan rast broja pritužbi i ojačana saradnja sa organizacijama civilnog društva koje imaju svojstvo aktivno legitimisanog lica. 2016. Zaštitnik je u radu imao 81,92 % više predmeta iz oblasti zaštite od diskriminacije u odnosu na 2015.

Medijske kampanje o zabrani diskriminacije i afirmaciji antidiskriminatornog ponašanja u cilju podizanja nivoa svijesti opšte populacije prema diskriminaciji, stvaranja tolerantnog okruženja i senzibilisanja javnosti posebno prema licima sa invaliditetom, LGBT populaciji, Romima, diskriminaciji po osnovu rodnog identiteta i drugim najčešće diskriminiranim društvenim grupama kontinuirano se realizuju. Godišnje se realizuje kampanja „16 dana aktivizma za borbu protiv nasilja nad ženama“, kao i kampanje i edukacije u gradovima u kojima živi romska populacija o problemu nasilja nad ženama i prisilnim brakovima RE djevojčica za roditelje, djecu, RE aktivistkinje, službenike državne uprave o zaštiti od nasilja u porodici i maloljetničkih prisilnih brakova među romskom populacijom.

Redovne evaluacije implementacije akcionih planova koji prate sprovođenje strategija iz oblasti ljudskih prava ukazuju na potrebu daljeg jačanja svijesti o važnosti tolerancije, razumijevanja ljudskih prava i uvažavanja različitosti.

Stepen diskriminacije u crnogorskom društvu se prati kroz kontinuirana godišnja istraživanja. U skladu sa rezultatima, kreiraju se politike zaštite od diskriminacije najranjivijih društvenih grupa. Istraživanje iz 2015. pored osoba sa invaliditetom, LGBT populacije, Roma, žena i dr. manjina, evidentiralo je visok stepen diskriminacije prema zavisnicima od psihoaktivnih supstanci i oboljelima od AIDS-a. U 2016. urađeno je posebno istraživanje stepena diskriminacije lica sa invaliditetom (u saradnji sa UNDP). Redovno istraživanje percepcije građana o diskriminaciji realizovano 2017. u kontinuitetu pokazuje veći stepen nediskriminatorne svijesti u crnogorskom društvu.

U sistemu obrazovanja se primjenjuju inkluzivni principi, prije svega pravo djeteta da odrasta u primarnoj porodici i da se školuje u okviru redovnog sistema. Djeca sa posebnim obrazovnim potrebama se dominantno uključuju u redovne škole. Za svako dijete izrađuje se individualni razvojno-obrazovni programi (IROP). Radi promocije NEdiskriminacije i jačanja inkluzivne

atmosfera i kulture u školama radi se programski paket „Razvoj nediskriminišuće školske politike, kulture i prakse”.

D.2. Borba protiv nasilja u porodici, nasilja nad ženama i djecom (preporuke 117.30, 117.38-117.42, 117.44-117.45)

U cilju efikasnije zaštite žrtava nasilja u porodici usvojen je niz podzakonskih akata za primjenu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti. Izmjenama Krivičnog zakonika, iz jula 2013, uvedena je obavezna otežavajuća okolnost za krivična djela učinjena iz mržnje i dvije nove mjere bezbjednosti: zabrana približavanja i udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje. Podaci o slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici, ukazuju na veći broj prijavljenih, procesuiranih i riješenih slučajeva, što potvrđuje bolju primjenu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u praksi.

Novom Strategijom za zaštitu od nasilja u porodici za period od 2016-2020. se teže osnažiti stručni kapaciteti i multidisciplinarni pristup u sprovođenju propisa iz oblasti zaštite od nasilja u porodici.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći je izvršena izmjena u dijelu da se žrtvama nasilja u porodici iz Zakona o zaštiti od nasilja u porodici sada omogućava da budu prepoznati/e kao privilegovani/e korisnici/e prava na besplatnu pravnu pomoć, na isti način kao i žrtvama krivičnog djela nasilje u porodici i porodičnoj zajednici. Vrhovni sud Crne Gore raspolaže detaljnom statistikom o krivičnim predmetima nasilja u porodici. Uspostavljena je jedinstvena nacionalna, besplatna SOS linija za pomoć žrtvama nasilja u porodici 1. septembra 2015. U svim nadležnim sudovima formirane su službe za podršku oštećenima/svjedocima za krivična djela trgovine ljudima, nasilja u porodici i porodičnoj zajednici. Pojedine sudnice su opremljene savremenim tehničkim sredstvima koja se mogu koristiti prilikom saslušanja žrtava na poseban način. Poštujući standarde o pravu na informisanost svjedoka i žrtava, Vrhovni sud Crne Gore je u martu 2017, u saradnji sa partnerskim NVO, izdao dopunjeno i inovirano izdanje Informatora za svjedoke/oštećene žrtve krivičnih djela nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici i trgovine ljudima koji daje odgovore na pitanja koja se tiču zaštite u sudskom postupku i podrške koju pružaju službe za podršku žrtvama/ svjedocima.

U Ministarstvu rada i socijalnog staranja, kao i centrima za socijalni rad, već dvije godine koristi se Informacioni sistem socijalnog staranja (ISSS) - Socijalni karton. U okviru usluga koje pružaju centri, razvijen je poseban modul za nasilje u porodici, preko kojeg centri procesuiraju sve prijave nasilja u porodici, bez obzira da li je nasilje prijavljeno u centru za socijalni rad ili u UP. Međutim, kako se metodologije prikupljanja podataka u sektorima i dalje razlikuju, socijalni karton bilježi znatno manji broj prijavljenih slučajeva od, npr, policije ili sudova. S tim u vezi, u cilju dobijanja sveobuhvatne statistike slučajeva nasilja u porodici potrebno je jačati koordinaciju između sektora kako bi kroz multidisciplinarni odgovor žrtve dobile pravovremenu i odgovarajuću zaštitu.

Predmeti nasilja u porodici i nasilja nad ženama posebno se tretiraju i analiziraju u okviru organizacione cjeline za zaštitu od diskriminacije u okviru Institucije Zaštitnika, u skladu sa konvencijama SE o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Na državnom nivou, u pripremi je pokretanje procesa licenciranja pružalaca usluga žrtvama nasilja u porodici, i očekuje se da će se NVO postepeno uključivati u zvanični sistem. U cilju edukacije i podizanja nivoa svijesti, za predstavnike sudstva organizovane su obuke o pristupu pravdi za žrtve nasilja u porodici, primjeni Istanbulske konvencije, antidiskriminacionom zakonodavstvu sa posebnim osvrtom na obaveze po CEDAW i Istanbulske konvenciji. Prema podacima istraživanja o nasilju iz 2017, koje je rađeno u saradnji sa UNDP, 42% žena iskusilo je neki oblik nasilja (psihološko, fizičko, ekonomsko ili seksualno) od strane supruga ili partnera u toku svog života. 18% žena iskusilo je jedan od ovih oblika nasilja u posljednjih 12 mjeseci. Nasilje je u 38% slučajeva psihološko, u 20% slučajeva ekonomsko, u 17% fizičko i u 7% seksualno. Patrijarhalni stavovi i tradicionalni modeli ponašanja, koji su diskriminatorni i podsticani stereotipima, a pri tom rodno-zasnovani, i dalje su jako rasprostranjeni, uz visok nivo tolerancije za nasilje u porodici.

Rezultati istraživanja ukazuju da je u narednom periodu potrebno odgovoriti na ključne izazove a primjeni nacionalnog zakonodavnog okvira i međunarodnih obaveza u ovoj oblasti, a to su izricanje blagih kazni, potreba izmjene kaznene politike i njena puna implementacija, rijetko donošenje zaštitne mjere za udaljenje nasilnih počinitelja iz mjesta stanovanja ili mjere lišavanja slobode.

D.3. Borba protiv trgovine ljudima (preporuke 117.46-117.49)

Strategija za borbu protiv trgovine ljudima 2012-2018. se sprovodi u skladu sa godišnjim akcionim planovima. Izmjenama Krivičnog zakonika kao novo krivično djelo uvedeno je “mamljenje djeteta u cilju vršenja krivičnih djela protiv polne slobode”. Uvedena su dva nova oblika eksploatacije koji nastaju kao rezultat vršenja krivičnog djela Trgovina ljudima - „ropstva i radnji sličnih ropstvu“ i „sklapanja nedozvoljenog braka“. Uvedena je odredba koja tretira irelevantnost pristanka žrtve trgovine ljudima na namjeravanu eksploataciju. Kao otežavajuća okolnost predviđeno je izvršenje krivičnog djela od strane službenog lica prilikom obavljanja dužnosti. Kod krivičnog djela trgovine djecom radi usvojenja pomjerena je starosna granica sa 14 na 18 godina. Definisan je termin žrtve krivičnog djela, dok su kao novi članovi u Krivičnom zakoniku definisani i trgovina djelovima ljudskog tijela, oglašavanje trgovine djelovima ljudskog tijela, protivpravno uzimanje ljudskih organa ili djelova tijela i čuvanje, prevoz, uvoz i izvoz ljudskih organa ili djelova tijela pribavljenih izvršenjem krivičnog djela.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći stvorena je mogućnost za formiranje zajedničkih istražnih timova za krivično djelo trgovine ljudima. Zakon o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja je usvojen 1.jula, 2015, a primjenjivaće se danom pristupanja Crne Gore Evropskog uniji.

UP je 2014. pokrenula posebnu aktivnost “Trafiking” koja podrazumijeva koordinisano djelovanje u prevenciji, prikupljanju podataka i saradnji sa drugim nadležnim organima na identifikaciji potencijalnih žrtava trgovine ljudima. 2015. formirana je Grupa za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalanih migracija.

Predmeti nasilja u porodici i trgovine ljudima imaju prioritet u radu sudova. Svi predmeti trgovine ljudima koji su bili u radu sudova pravosnažno su riješeni. Zaštita svjedoka može se obezbijediti i van krivičnog postupka, u skladu sa zakonom kojim se uređuje zaštita svjedoka. Zaštita svjedoka od zastrašivanja posebno je regulisana i sastoji se u posebnom načinu učestvovanja i saslušanja svjedoka u krivičnom postupku.

Kontinuirano se sprovodi kampanja “Zaustavimo trgovinu ljudima.

Vlada u potpunosti finansira sklonište za potencijalne i žrtve trgovine ljudima/djecom. Žrtvi je obezbijeđen inicijalni oporavak kroz dvadesetčetvoro-časovnu asistenciju stručnog osoblja i sprovođenje specifičnih programa samopodrške i rehabilitacije. Potpisan je revidirani sporazum o saradnji državnih insitucija i NVO u borbi protiv trgovine ljudima. Uspostavljeno je Koordinaciono tijelo za praćenje sprovođenja Sporazuma, koje se, pored redovnih zasjedanja, dodatno sastaje i u situacijama kada se na teritoriji Crne Gore identifikuje potencijalna žrtva trgovine ljudima, a sve u cilju pružanja blagovremene i adekvatne zaštite žrtava i njihove uspješne reintegracije. Obezbuđuje se besplatna zdravstvena zaštita kroz javne zdravstvene ustanove, uvažavajući principe hitnosti i prioriteta. U Skloništu za žrtve trgovine ljudima u izvještajnom periodu smješteno je 14 potencijalnih žrtava trgovine ljudima u svrhu sklapanja nedozvoljenih brakova i radne eksploatacije (prisilnog prosjačenja), od kojih je 11 maloljetnih lica, ženskog pola, od kojih 11 romske populacije. Od 2014. djeluje Tim za podršku romskoj i egipćanskoj populaciji.

Ostvaren je napredak u dijelu stvaranja preduslova za kvalitetnu reintegraciju, resocijalizaciju i repatrijaciju žrtava trgovine ljudima/djecom kroz omogućavanje besplatnog pohađanja specijalizovanih kurseva za brzo stručno osposobljavanje žrtava, kao i obezbjeđivanjem mogućnosti

za njihovo prioritarno zapošljavanje potpisivanjem Protokola o saradnji Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima i Unije poslodavaca Crne Gore.

Sprovedene su sektorske i multisektorske obuke/seminari/radionice za službenike policije, socijalne radnike, inspeksijske službe, tužioce, sudije, zaposlene u Centru za azilante, kao i za studente prava. Tema o trgovini ljudima je sastavni dio obrazovnog programa. Program obuke nastavnika o trgovini ljudima akreditovan je kod Nacionalnog savjeta za obrazovanje.

D.4. Građanska i politička prava

D.4.1. Sloboda mišljenja i izražavanja, sloboda savjesti (preporuke 117.63-117.71, 118.12,118.13,119.14)

Ustavom zajamčena prava i slobode izražavanja, sloboda štampe su razrađena Zakonom o medijima, Zakonom o nacionalnom javnom emiteru RTCG i Zakonom o elektronskim medijima koji se kontinuirano usklađuju sa standardima u oblasti medija.

Preduzimaju se aktivnosti u cilju intenzivnije primjene standarda ESLJP u ovoj oblasti, rasvjetljavanju slučajeva napada na novinare i njihovu imovinu, obezbjeđivanju transparentnosti i nediskriminacije u oglašavanju u medijima, kroz obezbjeđivanje adekvatnih zakonskih rješenja i osnaživanje kapaciteta samo-regulatornih tijela. Dijalog o poboljšanju etičkih standarda u izvještavanju, koji se vodi uz pomoć OEBS doveo je do usvajanja revidiranog Etičkog kodeksa novinara 2016. godine. Etički kodeks mora da se primjenjuje djelotvorno i jednoobrazno u cijeloj medijskoj zajednici.

Oblast samoregulacije u medijima je i dalje fragmentirana, što ne doprinosi njenoj djelotvornosti. Jedinstveno tijelo koje prati sve medije u zemlji ne postoji. Trenutno djeluju Medijski savjet za samoregulaciju (MSS), Ombudsman dnevnog lista "Vijesti" i nedjeljnika „Monitor“ i Ombudsman dnevnog lista „Dan“. MSS ne obuhvata sve medije u zemlji. Od jula 2017. MSS rješava žalbe koje se isključivo odnose na medije koji su njegovi članovi, čime je situacija u medijskoj zajednici znatno poboljšana i unaprijeđena. Prethodno, MSS je prihvatao žalbe koje su se odnosile i na dnevne listove Dan i Vijesti, odnosno nedjeljnik Monitor, što je bio razlog za nepovjerenje i određenu netrpeljivost u okviru medijske zajednice. Dodatno, MSS više neće postupati ni kao drugostepeni organ po žalbama protiv odluka ombudsmana ovih medija. MSS objavljuje izvještaje o poštovanju profesionalnih i etičkih standarda u crnogorskim medijima. MSS na godišnjem nivou u prosjeku posljednje tri godine prima oko 45 žalbi na rad medija.

U cilju zaštite novinara od prijetnji i nasilja, uveden je sistem preventivnih i represivnih mjera i radnji koje preduzima UP. Stvorena je baza podataka o istragama napada na novinare i imovinu medija iz svih nadležnih državnih institucija: državnog tužilaštva, UP i ANB. U sklopu represivnih mjera, ostvarivana je svakodnevna komunikacija sa nadležnim tužiocima (koordinirano i planski se preduzimaju radnje u cilju prikupljanja materijalnih dokaza radi eventualnog procesuiranja izvršilaca). U toku izvještajnog perioda, zabilježeno je smanjenje broja slučajeva nasilja nad novinarima. Kod sudova nema u radu starih predmeta nasilja nad novinarima, svi su pravosnažno okončani, a tokom izvještajnog perioda donijeto je 12 pravosnažnih presuda.

Tokom izvještajnog perioda realizovane su obuke za predstavnike sudstva i tužilaštva, u cilju primjene prakse Evropskog suda za ljudska prava. Vrhovni sud donio je smjernice koje upućuju na sudsku praksu ESLJP, ali i dalje postoje izazovi u njihovoj implementaciji. Kazne koje se izriču medijima i novinarima, generalno su u skladu sa sudskom praksom ESLJP, ali treba da odražavaju lokalni kontekst, naročito kada je riječ o iznosu. U posljednje dvije godine, može se uočiti pozitivan trend primjene standarda ESLJP, posebno kod trodjelnog testa, postojanja klevete, iznošenja vrijednosnih ili činjeničnih sudova i sl.

NVO su organizovale obuke za novinare o ljudskim pravima – sloboda izražavanja, prezumpcije nevinosti, zaštita privatnosti, zabrana diskriminacije, prava na pravično sudjenje, što je jasan

pokazatelj prepoznavanja potrebe sveobuhvatnog rada svih – Vlade, medija i civilnog sektora. Slične obuke i ekspertska podrška UN (OHCHR, UNESCO) bi bila izuzetno značajna.

Formirana je nova Komisija za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija 2016. Novim sastavom i strukturom, uz učešće predstavnika unutrašnje kontrole MUP, Tužilačkog savjeta i veće zastupljenosti civilnog društva, unaprijeđen je rad Komisije. Komisija usvaja izvještaje o pojedinačnim slučajevima, za koje je prethodno imenovala pojedinačne izvjestioce. Svaki pojedinačni izvještaj sadrži analizu dostavljene dokumentacije od strane nadležnih organa o tim slučajevima, kao i zaključke i preporuke.

Bez obzira na ostvareni limitirani progres, u narednom periodu je neophodno preduzeti aktivnosti na planu stvaranja okruženja u kojem će se sloboda mišljenja i izražavanja, sloboda savjesti u potpunosti poštovati. U tom kontekstu, neophodno je raditi na postizanju pune usklađenosti sa praksom ESLJP, rasvjetljavanju 16 zaostalih slučajeva napada i prijetnje novinarima (od kojih 8 nije kvalifikovano od strane tužilaštva), obezbjeđivanju transparentnosti i nediskriminacije u oglašavanju u medijima, kroz obezbjeđivanje adekvatnih zakonskih rješenja i osnaživanje kapaciteta samo-regulatornih tijela.

Usvajanje Predloga zakona o slobodi vjeroispovjesti predviđeno je krajem 2017. Očekuje se da zakon na najbolji način uredi odnose između države i vjerskih zajednica u skladu s evropskim standardima.

D.4.2. Imovinska prava (preporuka 119.15)

U cilju rješavanja slučajeva povraćaja oduzetih imovinskih prava crkvama i vjerskim zajednicama, planirano je donošenje Zakona o povraćaju oduzetih imovinskih prava vjerskim zajednicama. U toku je analiza izrade nacrt teksta zakona. Nakon donošenja zakona pristupiće se analizi i postupanju po zahtjevima za povraćaj oduzetih imovinskih prava.

D.4.3. Registracija pri rođenju i smanjenje apatridije (preporuke 117.32, 117.94-95, 119.5, 119.10, 119.11)

Izmjenama Zakona o vanparničnom postupku pojednostavljen je postupak za registraciju rođenja lica koja se rađaju van zdravstvene ustanove. Zakonom, pripremljenim u saradnji sa UNHCR i UNICEF, je propisan postupak utvrđivanja vremena i mjesta rođenja, u cilju regulisanja statusa lica koja nisu upisana u matični registar i lica rođenih van zdravstvenih ustanova. Predviđeno je da se taj postupak pokreće predlogom lica koje nije upisano u matični registar rođenih ili predlogom svakog lica koje ima neposredni pravni interes, odnosno organa starateljstva. U cilju lakšeg ostvarivanja prava predviđeno je da je mjesno nadležan svaki stvarno nadležan sud. Predviđeno je da prvostepeni sud dostavlja pravosnažno rješenje o vremenu i mjestu rođenja organu nadležnom za vođenje matičnog registra rođenih u roku od 8 dana od dana pravosnažnosti, radi upisa činjenice rođenja u matični registar rođenih, a predlagač je oslobođen plaćanja taksi i drugih troškova postupka.

Za lica rođena u zdravstvenim ustanovama, postupak za naknadni upis se i dalje pokreće pred područnim jedinicama i filijalama MUP.

Kontinuirano se realizuju mjere podizanja svijesti o potrebi prijave rođenja i onda kada to nije učinjeno odmah po rođenju kako bi takvih slučajeva bilo manje. Ove mjere obuhvataju svakodnevne kontakte službenika MUP-a sa građanima radi informisanja o koracima za evidentiranje činjenice rođenja i podjelu tematskih letaka u svim porodilištima i drugim relevantnim mjestima.

Paralelno, vrši se naknadni upis u matični registar rođenih za lica koja borave u Crnoj Gori. Kroz program besplatne pravne pomoći, koji sprovodi UNHCR i partnerska NVO pokrenuto je 876 postupaka (786 postupaka za izbjeglice sa prostora SFRJ i 90 za ostala lica). Uspješno je završeno 544 postupka.

Izazovi u pogledu upisa u registar rođenih postoje samo kada su u pitanju djeca javljaju se kod djece koju su napustile majke nakon rođenja (prisutno prvenstveno kod Roma i Egipćana). Svaki slučaj je predmet posebne analize i ubuduće će se raditi na snažnijem uključivanju opštinskih centara za socijalni rad u rješavanje upisa ovih lica. Nastaviće se aktivnosti na identifikaciji i pomoći licima koja nemaju državljanstvo, primarno u RE naseljima, tokom kojih je podijeljeno više od 2,500 kopija višejezičnih lifleta o važnosti dokumentacije.

Crna Gora radi na uspostavljanju mehanizma za utvrđivanje apatridije i priznanje statusa lica bez državljanstva, kako bi se licima koja ispunjavaju uslove da dobiju status lica bez državljanstva omogućilo uživanje prava u skladu sa ratifikovanim konvencijama. Preduzete su mjere na ustanovljavanju evidencije lica koja žive u Crnoj Gori, a nemaju državljanstvo nijedne države. Na osnovu javnog poziva upućenog licima koja borave u Crnoj Gori, a nemaju državljanstvo ni jedne države ili ne mogu da dokažu da državljanstvo imaju, registrovano je 486 takvih lica.

Analiza rezultata javnog poziva, urađena u saradnji sa UNHCR u septembru 2015. je pokazala da samo 7 lica, od registrovanih 486 lica, shodno dostavljenim podacima i prikupljenim dokazima, su lica bez državljanstva, dok ostala lica nijesu apatridi, već lica koja nijesu iskoristila pravo da se po državljanstvu svojih roditelja upišu i steknu državljanstvo države po porijeklu roditelja (u međuvremenu je 98 lica steklo crnogorsko državljanstvo, 140 steklo državljanstvo druge države, 17 lica se vratilo na Kosovo, 67 lica ne boravi u CG, 3 lica preminula, 10 lica se dva puta javilo na javni poziv. Od 144 lica bez statusa, 86 je podnijelo zahtjeve za regulisanje statusa u Crnoj Gori, dok 58 lica su djeca rođena u Crnoj Gori za koje nije podnošen zahtjev nadležnim organima Crne Gore ili države porijekla roditelja za regulisanje statusa, iako su više puta upoznati sa potrebom rješavanja statusa.

I pored dosadašnjih napora MUP, NVO i UNHCR-a na podizanju svijesti o važnosti pribavljanja lične dokumentacije, statistički pokazatelji javnog poziva i iskustvo u radu sa ovim licima navode na zaključak da postoje lica koja još uvijek nisu dovoljno svjesna važnosti ovog pitanja, kao i da lista lica koja su u ovom problemu, sakupljena tokom Javnog poziva, nije konačna. U tom smislu, nastaviće se sa aktivnostima usmjerenim na ukazivanje važnosti rađanja djece u okviru zdravstvenog sistema, obavezu njihovog upisa u matične registre Crne Gore ili zemlje porijekla, i programima podrške i pomoći koji postoje u Crnoj Gori za ova lica.

D. 5. Pojedinačna prava

D.5.1. Žene (preporuke 117.28 – 117.31, 118.6, 117.7)

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o izboru odbornika i poslanika definisana je rodna izbalansiranost sastava izbornih lista. Kao rezultat, na parlamentarnim izborima 2016. ostvaren je porast zastupljenosti žena u Parlamentu sa 18,5% na 23,46%. Na lokalnim izborima u 14 opština ostvarena je zastupljenost žena u lokalnim parlamentima na nivou od 26,52%. Glavni grad Podgorica bilježi porast sa 17% na 32%.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o rodnoj ravnopravnosti iz 2015. dodatno je unaprijedio princip postizanja rodne ravnopravnosti. Političkim partijama je propisano da u svojim aktima predvide rješenja koja obezbjeđuju veće učešće žena na mjestima odlučivanja. Planom aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti 2017-2021. utvrđen je cilj od 40% učešća žena u Parlamentu.

Vrše se kontinuirane edukacije za članice političkih partija i za podizanje svijesti zaposlenih u medijima. Jačaju se unutarpartijske strukture i ženske grupe političkih partija, te afirmiše Ženska politička mreža. Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore organizuje tematske sesije sa ciljem podizanja svijesti o ženskim pravima i razmatranju specifičnih pitanja u odnosu na položaj

žena i njihovo političko i ekonomsko osnaživanje, kao i razmjene regionalnih iskustava i prihvatanja najboljih praksi. Odbor je usvojio Plan aktivnosti za rodno odgovornu Skupštinu 2016-2018.

U okviru Programa za podršku antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti, u saradnji sa UNDP i Delegacijom EU, kontinuirano se sprovode aktivnosti na promovisanju ženskog preduzetništva na lokalnom nivou. Program se sprovodi putem individualnog pristupa svim polaznicama programa i kontinuiranih konsultacija u vezi sa vođenjem posla. Otvoren je Portal ženskog preduzetništva, koji omogućava povezivanje ženskih biznisa sa ciljnim tržištem i prodaju proizvoda online. Investiciono razvojni fond Vlade kreirao je tri kreditne linije za žene u biznisu, dajući podršku osnivanju malih i srednjih biznisa žena. Najveći izazovi sa kojim se i dalje suočavaju žene koje žele da pokrenu vlastiti biznis jeste nedostatak imovine kao garanta za uzimanje zajma.

Porodični zakon definiše posebnu i zajedničku imovinu bračnih drugova. Zajedničku imovinu sačinjava imovina koju su bračni drugovi stekli radom u toku trajanja bračne zajednice, kao i prihodi iz te imovine. U slučaju da ne postignu sporazum oko podjele imovine, imovina bračnih drugova dijeli se na jednake djelove.

Dodatno je ojačana institucionalna zaštita rodne ravnopravnosti, donošenjem izmjena Zakona o rodnoj ravnopravnosti, prema kojem je postupak po prestavkama za diskriminaciju po osnovu pola iz Ministarstva za ljudska i manjinska prava prešao u nadležnost Zaštitnika. Postignuta je usklađenost ovog zakona sa Zakonom o zabrani diskriminacije i obezbijeđeno u cjelosti prenošenje poslova i postupanje Zaštitnika po pritužbama po osnovu rodnog identiteta. Uspostavljena je kvalitetna saradnja institucije Zaštitnika sa civilnim sektorom koji se bavi zaštitom prava žena.

D.5.2. Djeca (preporuke 117.12-117.15, 117.17-117.18, 117.50-117.51, 118.2-118.5, 118.10, 119.9)

Unaprijeđen je zakonodavni i strateški okvir zaštite prava djece u okviru kojeg su implementirani međunarodni standardi. Ostvarila je značajan napredak u pogledu integrisanja politika vezanih za prava djece u različitim segmentima društva.

Formiran je Savjet za prava djeteta, donesen akt o nadležnostima Savjeta i obezbijeđeno je učešće nevladinog sektora i djece u radu Savjeta. Savjet razmatra nacрте dokumenata koja se odnose na zaštitu prava djece i izvještaje o njihovoj realizaciji. Ojačana je uloga Zaštitnika u zaštiti prava djeteta. Poslovi zaštite ovih prava vrše se u posebnoj organizacionoj cjelini kojom rukovodi zamjenica zaštitnika za tu oblast.

U okviru Nacionalnog plana akcije za djecu za period 2013-2017, realizovane su aktivnosti za postizanje utvrđenih ciljeva koji se odnose na iskorjenjavanje i bolju zaštitu djece od seksualne eksploatacije, seksualnog zlostavljanja i dječje pornografije i sprovođenje krivičnih sankcija prema počiniocima. U toku je proces izrade novog Nacionalnog plana akcija za djecu za period 2018-2022.

Promocija prava djece vrši se kroz stalne kampanje za podizanje svijesti, medijske promocije, obuke i nastavne programe. Broj djece sa smetnjama u razvoju koja pohađaju redovne škole tokom 2016/17. više nego dvostruko je veći u odnosu na 2013/14. godinu. Broj djece u ustanovama socijalne zaštite smanjen je za 45% u periodu 2010-2016. Od 2011, Ukupan broj djece u hraniteljskim porodicama povećan je za 19%, odnosno više od tri puta u nesrodničkom hraniteljstvu. U toku je sveobuhvatna kampanja za eliminisanje nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja nad djecom. Realizuju se edukativni programi i preventivni programi sa ciljem iskorjenjivanja seksualne eksploatacije djece i bezbjednost na internetu. Donijeto je 36 presuda za krivična djela koja se odnose na seksualno zlostavljanje djece u periodu 2011-2015.

Porodični zakon je usaglašen sa relevantnim međunarodnim dokumentima koji se tiču uređenja porodice. Izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika izvršeno je dodatno usaglašavanje sa standardima iz Lanzarot konvencije o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja.

Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku značajno je usaglašen sa međunarodnim standardima. Programi za rehabilitaciju i reintegraciju djece u sukobu sa zakonom koja borave u institucijama poluotvorenog ili zatvorenog tipa su značajno unaprijeđeni kroz realizaciju inicijative „Pravda za djecu” usmjerene ka reformi sistema maloljetničkog pravosuđa.

U skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti i zdravstvenom osiguranju, sva djeca su obuhvaćena zdravstvenom zaštitom i imaju pravo na besplatnu zdravstvenu zaštitu bilo da imaju zdravstvenu knjižicu i bez obzira na imigracioni status.

Sva djeca imaju pravo na obrazovanje, bez obzira na status. Broj djece sa smetnjama u razvoju i romske djece u obaveznom obrazovnom sistemu se povećava. Zakon o azilu garantuje tražiocima azila pravo na besplatno osnovno i srednje obrazovanje u državnim školama.

U redovne škole je uključen veliki broj djece sa posebnim obrazovnim potrebama. Profesionalci resursnih centara se angažuju kao podrška redovnom obrazovanju djece sa smetnjama u razvoju. Uspostavljen je sistem monitoringa i jedinoj preostaloj ustanovi za smještaj djece bez roditeljskog staranja u Crnoj Gori.

Usvojena je Strategija za prevenciju i zaštitu djece od nasilja 2017-2021. Osim od ranije eksplicitne zabrane tjelesnog kažnjavanja djece u školama i zabrane kažnjavanja u ustanovama socijalne zaštite, izmjenama Porodičnog zakona propisana je zabrana tjelesnog kažnjavanja djece ili bilo kog drugog okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja i u porodicnom okruženju. Zabrana se odnosi kako na roditelje, staratelje, tako i sva druga lica koja se o djetetu staraju ili dolaze u kontakt sa djetetom.

Krivični zakonik je izmijenjen u dijelu koji se odnosi na članove 2 i 3 OP-CRC-SC na način da su kriminalizovana djela sadržana u ovom Opcionom protokolu uz CRC. Izmjenama Krivičnog zakonika bliže su inkriminisani svi oblici torture i drugog nehumanog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja djece. Posebno je inkriminisana prodaja djece u svrhu seksualne eksploatacije i prodaja organa u cilju sticanja profita. Precizirane su odredbe vezane za dječju pornografiju, propisano je gonjenje ex officio za krivično djelo obljuje nad nemoćnim licem i inkriminisano zaključenje prinudnih brakova. Izmjene i dopune su u skladu sa preporukama Komiteta za prava djeteta, odredbama Konvencije o pravima djeteta i pratećeg protokola, Konvencije SE o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja, EU Direktivom 92/11 i Okvirnom odlukom Savjeta EU 2004/68.

Krivični zakonik je usaglašen sa međunarodnim standardima u oblasti sajber kriminala i dječje pornografije. Izmijenjena su krivična djela prikazivanje pornografskog materijala djeci i proizvodnja i posjedovanje dječje pornografije u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima, a sve u cilju što veće zaštite djece.

Zaštitnik bilježi kontinuirani napredak u oblasti zaštite prava djeteta. Obezbijeden je kontinuitet u radu "Mreže zlatnih savjetnika Zaštitnika", formirane 2014. i u saradnji sa kojom je publikovana brošura o Konvenciji o pravima djeteta na jeziku razumljivom djeci. Putem uspostavljenog "Hrabrog sandučeta", djeca mogu neposredno prijaviti zloupotrebe putem interneta i neprimjerene sadržaje za djecu. Aktivni su i drugi načini obraćanja djece Zaštitniku i to: blog, facebook stranica i mail. U periodu 2015-2016. broj pritužbi u oblasti prava djeteta i mladih je povećan.

Civilni sektor daje kontinuirani doprinos zaštiti prava djece kroz učešće u konsultativnim procesima za izradu strateških dokumenta, učešće u radu Savjeta za prava djeteta, kampanje za podizanje svijesti javnosti o pravima djeteta, sprovođenje istraživanja, izradu procedura koje se odnose na zaštitu prava djece, organizovanje radionica, sastanaka dječjih parlamenata, i dr.

D.5.3. Osobe s invaliditetom (preporuke 117.72-77)

2015. usvojen je Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom koji garantuje zabranu diskriminacije lica sa invaliditetom uvažavajući principe jednakosti, tolerancije i ravnopravnosti. Zakon je u potpunosti usaglašen sa Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom. Urađena je

analiza usklađenosti zakonodavstva sa pomenutom Konvencijom i usvojenim Zakonom. Na osnovu nalaza analize, koja je obuhvatila oko 60 zakona, date su preporuke za usklađivanje 34 zakona.

Realizacijom Strategije za integraciju lica sa invaliditetom 2008-2016, unaprijeđen je položaj lica sa invaliditetom i proces uspostavljanja najšireg pravnog okvira za definisanje politike prema ovim licima, u skladu sa socijalnim modelom pristupa invalidnosti. Usvajanjem strategija za integraciju lica sa invaliditetom 2016-2020 i za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021. sa pratećim akcionim planovima, definisan je strateški okvir u kojem ce se raditi na povećanju inkluzije i stvaranju uslova za postizanje pune ravnopravnosti i zaštite od diskriminacije u skladu sa načelima CRPD, Ustavom i zakonom.

Predstavnici NVO koje se bave pravima lica sa invaliditetom redovno učestvuju u svim radnim grupama za izradu zakonskih ili strateških dokumenata, kao i godišnjih izvještaja o realizaciji strateških mjera i aktivnosti.

Realizacijom "pilot projekta", slabovidim i slijepim licima obezbijeđeni su neophodni uslovi, uključujući i zakonodavni okvir, da samostalno i bez ičije pomoći ostvare svoje biračko pravo.

U pogledu pristupačnosti, Zakonom o uređenju prostora i izgradnji objekata definisano je da u kompletnom postupku izgradnje objekata – projektovanje, građenje i nadzor, posebna pažnja mora se posvetiti uslovima za pristup i kretanje lica sa invaliditetom. U skladu sa AP za realizaciju prethodne Strategije za integraciju lica sa invaliditetom 2008-2016, 8 objekata u javnoj upotrebi je prilagođeno za pristup, kretanje i upotrebu licima smanjene pokretljivosti, dok je tokom 2017. predviđena realizacija preostalih 5 objekata. Prioritetni objekti su definisani u saradnji državnog, lokalnog i nevladinog sektora koji se bave pitanjima lica sa invaliditetom. Urađena je i Analiza objekata državne uprave, sa aspekta pristupačnosti licima smanjene pokretljivosti i licima sa invaliditetom. Glavni izazov u prilagođavanju objekata državne i lokalne uprave je nedostatak finansija, što može predstavljati rizik u sprovođenju strateških dokumenata kojima je planirano njihovo prilagođavanje.

U oblasti ekonomskog osnaživanja, Zavod za zapošljavanje realizuje javne radove u kojima prvenstveno učestvuju teže zapošljiva lica, uključujući i lica sa invaliditetom. Realizuju se programi profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja lica sa invaliditetom. Od 2015-2017. raspisani su javni pozivi za podnošenje predloga projekata profesionalne rehabilitacije, aktivne politike zapošljavanja i zapošljavanja lica sa invaliditetom, u ukupnom iznosu od 6.500.000,00 €. Implementirane su mjere i aktivnosti predviđene nacionalnim strategijama zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020, čiji se poseban dio odnosi na integraciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom.

U pogledu pristupa informacijama, informacije od značaja za lica sa invaliditetom i usluge koje se pružaju u lokalnim zajednicama se redovno objavljuju na sajtu nadležnog organa, kao i na sajtovima www.disabilityinfo.me i www.inkluzija.me. Ministarstvo javne uprave donijelo je u decembru 2016, Smjernice za kreiranje elektronskih dokumenata u skladu sa standardima e-Pristupačnosti. Cilj ovog dokumenta je da na uniforman i standardizovan način ukaže na pravila i načine kreiranja elektronskih dokumenata u odgovarajućem formatu kako bi bio pristupačan svima. Na sajtu partnerske NVO je 2016. postavljena je google mapa na kojoj se nalaze prikazani pristupačni objekti i javne površine za kretanje lica sa invaliditetom iz svih crnogorskih opština.

Zaštitnik kontinuirano postupa po pritužbama lica sa invaliditetom. Ostvarena je uspješna saradnja sa NVO koje se bave zaštitom prava ovih osoba i pružana kontinuirana podrška u borbi za ostvarivanje i unapređenje njihovih ljudskih prava i sloboda.

U kontekstu prava na obrazovanje lica sa invaliditetom, osavremenjen je IROP (po nivoima obrazovanja) kao kompilacija djetetovih osobina, potreba, ciljeva za predmetni program i istaknute konkretne aktivnosti/metode rada kojima se postiže postavljeni razvojni i obrazovni cilj. U predškolske ustanove djeca s rješenjem o usmjeravanju se uključuju besplatno. Radi se na jačanju asistivnih usluga i kapaciteta. Prenose se udžbenici za osnovnu školu u audio-format i Dejzi format.

Formiran je inkluzivni aktiv radi promocije i podrške inkluzivnom obrazovanju. Aktiviran je inkluzivni portal sa primjerima dobre prakse, idejama za rješavanje problema, korisnim instrukcijama i savjetima. Formirane su mreže za podršku inkluzivnom obrazovanju u opštem srednjem obrazovanju. Zakon o visokom obrazovanju propisuje organizovanje nastave u skladu sa potrebama lica sa invaliditetom, uslove za provjeru znanja i oslobađanje od plaćanja školarine, princip afirmativne akcije za upis na fakultete, besplatan smještaj u studentski dom.

D.5.4. Manjinski narodi i Romi (preporuke 117.78-88)

Strategija manjinske politike 2008-2018 je osnovni dokument u svim aktivnostima koje imaju za cilj unaprjeđenje, zaštitu i veći stepen integracije manjinskih naroda.

Sistemske zakoni u oblasti obrazovanja usmjereni su na integraciju manjina uz očuvanje njihovog identiteta. Pripadnici/ce manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica imaju pravo na obrazovanje na maternjem jeziku na svim nivoima obrazovanja. Akcenat je na nastavnom planu i programu koji uključuje teme iz domena maternjeg jezika i književnosti, istorije, umjetnosti i kulture manjina i druge sadržaje koji promoviraju međusobnu toleranciju i suživot. Pored sadržaja uključenih u redovne predmetne programe, na raspolaganju je mogućnost da kroz 20% otvorenog sadržaja prepoznaju specifičnosti nacionalne kulture, istorije i umjetnosti na lokalnom nivou. Primjena demokratskih vrijednosti tolerancije, participacije, odgovornosti i poštovanja ljudskih i manjinskih prava dio je obrazovnog programa.

Zakonom o krivičnom postupku je propisano da u sudu na čijem području značajan dio stanovništva čine pripadnici manjinskih naroda, u službenoj upotrebi u krivičnom postupku bude i njihov jezik. Zakonom o parničnom postupku propisuje da se parnični postupak vodi na jeziku koji je u službenoj upotrebi u sudu, dok troškovi prevođenja na jezik nacionalnih manjina, padaju na teret suda. Zakonom o manjinskim pravima i slobodama propisano je da na teritorijama lokalne samouprave u kojima pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica čine većinu ili najmanje 5% stanovništva, imena organa koji vrše javna ovlašćenja, nazivi jedinice lokalne samouprave, naseljenih mjesta, trgova i ulica, ustanova, poslovnih i drugih firmi i toponima ispisuju se i na jeziku i pismu manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Izmijenjen je i dopunjen Zakon o manjinskim pravima i slobodama u aprilu 2017. sa ciljem unaprjeđenja rada i snaženja institucija koje se bave pravima pripadnika/ca manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

2016. usvojena je Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020, koju prate jednogodišni akcioni planovi i izvještaji o sprovođenju. Problemi sa kojima se susreću Romi i Egipćani raseljeni sa Kosova su tretirani ovom, kao i Strategijom za trajna rješenja pitanja koja se tiču raseljenih i interno raseljenih lica u Crnoj Gori, sa posebnim osvrtom na područje Konika za period 2017 - 2019. Rezultati evaluacije prethodnog strateškog dokumenta za period 2012-2016. pokazali su značajne i vidljive rezultate u oblasti regulisanja pravnog statusa, obrazovanja, ostvarivanja socijalne i zdravstvene zaštite, stanovanja, kulture, identiteta i informisanja.

Fokus u integraciji Roma je oblast obrazovanja. Akcenat je stavljen na uključivanje u predškolsko obrazovanje, daljem jačanju širih nastavničkih kompetencija koje vode kvalitetu, razmjeni dobrih praksi, saradnji unutar nastavnog procesa i njegovoj interkulturalnoj dimenziji u cilju olakšavanja pristupa učenju djeci iz romske i egipćanske zajednice. Sprovedena je kampanja za upis RE dece u prvi razred osnovne škole. Organizovani su programi za elementarno funkcionalno opismenjavanje. Opređeljuju se sredstva za stipendiranje svih srednjoškolaca i studenata iz RE populacije. RE medijatori vodi računa da djeca redovno pohađaju nastavu, saraduju sa nastavnicima i stručnim službama škola u cilju njihove uspješnosti.

Pripadnici RE populacije (koji imaju status interno raseljenih ili stranaca sa stalnim ili privremenim boravkom) dobijaju usluge kao i ostali korisnici zdravstvene zaštite. U saradnji sa Crvenim krstom

Crne Gore i UNICEF, u periodu 2015-2017 realizovane su aktivnosti u cilju povećanja svijesti i pristupa RE populacije uslugama socijalne i dječije zaštite u 7 crnogorskih opština.

Izmijenjenim Zakonom o manjinskim pravima i slobodama postavljeni su osnovni pravci reforme Fonda za manjine u cilju sprječavanja mogućeg konflikta interesa i uvođenja dvostepenosti kod odlučivanja o projektima koji se finansiraju iz sredstava Fonda. Fond za manjine i Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina pružaju podršku projektima koji se odnose na posebnosti i zaštitu manjinskih nacionalnih zajednica (kulturne manifestacije, vjerske manifestacije, objavljivanje knjiga, časopisa, TV i radio emisije, folklorne aktivnosti organizovanje radionica, tribina, okruglih stolo-va i sl.). Javni servis vrši redovno emitovanje TV i radijskog programa o manjinama, na albanskom jeziku i jezicima etničkih grupa. Fond za manjine i Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina svake godine na bazi projekata opredjeljuju sredstva za unaprjeđenje prava manjinskih grupa, naročito za očuvanje i razvoj kulture, obrazovanja, informisanosti na njihovim jezicima. Primjenom principa solidarnosti i afirmativne akcije (pozitivne diskriminacije), pri raspodjeli sredstava, primjenjuju se mehanizmi za dodatnu zaštitu najmalobrojnijih manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika.

Fond se finansira iz budžeta Crne Gore (najmanje 0,15 % od tekućeg budžeta) i iz drugih izvora, u skladu sa zakonom. Sredstva Fonda se raspoređuju na osnovu odluka Upravnog odbora na sredstva za funkcionisanje Fonda i sredstva za finansijsku podršku projektima na osnovu javnog konkursa. Radi vrednovanja projekata dostavljenih na javni konkurs za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata Skupština bira Komisiju za vrednovanje. Organi Fonda su Upravni odbor i direktor. Direktor na predlog Komisije donosi odluku o raspodjeli sredstava za finansiranje projekata i dužan je da zaposlenima u službi Fonda obezbjeđuje redovno stručno usavršavanje za monitoring i evaluaciju projekata i da podnosi Upravnom odboru Fonda godišnji izvještaj o radu Fonda, monitoringu i evaluaciji podržanih projekata.

Savjeti manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice donosi budžet, statut, godišnji plan rada i poslovnik o radu. Sredstva za finansiranje Savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice obezbjeđuju se u budžetu Crne Gore, u iznosu od najmanje 0,05% tekućeg budžeta. Nadzor nad zakonitošću rada savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice vrši nadležno Ministarstvo i radno tijelo Skupštine.

Zapaženo je da nacionalni savjeti ne praktikuju podnošenje pritužbi Zaštitniku zbog povrede prava na jednakost ili nekog drugog zagarantovanog prava pripadnika manjinske zajednice za čiju zaštitu se i zalažu.

D.5.5. Izbjegllice, raseljena i interno raseljena lica (preporuke 117.86, 117.89-96)

Izmjenama i dopunama Zakona o strancima rok za podnošenja zahtjeva za regulisanje statusa je produžen po treći put, do kraja 2014, kako bi se svim zainteresovanim raseljenim iz BiH i Hrvatske i interno raseljenim licima sa Kosova omogućilo da podnesu zahtjeve za status stranca sa stalnim ili privremenim boravkom u Crnoj Gori.

Prema podacima MUP-a, u periodu od 07.11.2009. do 01.09.2017. godine, raseljena lica i interno raseljena lica su podnijela ukupno 14.606 zahtjeva za odobravanje stalnog nastanjenja i privremenog boravka do tri godine. Od ovog broja riješeno je 14.109 zahtjeva, dok je po 497 zahtjeva postupak u toku. Pored toga, 1,064 raseljenih lica sa prostora bivše SFRJ je dobilo državljanstvo Crne Gore, dok su u radu 3 zahtjeva.

Do kraja 2013. organizovano je 20 posjeta Kosovu i jedna posjeta Srbiji kako bi se omogućilo posebno ugroženim interno raseljenim licima da pribave dokumenta neophodna za regulisanje njihovog pravnog statusa u Crnoj Gori. Tokom 2014. je započela implementacija sporazuma Crne Gore i Republike Kosovo o naknadnom upisu u matične registre Kosova za IRL koja žive u Crnoj Gori. Na osnovu tog sporazuma mobilni timovi MUP Kosova su 13 puta bili u Crnoj Gori kako bi intervjuisali zainteresovana lica i pomogli im u pribavljanju potrebnih dokumenata sa Kosova.

Saradnjom MUP Crne Gore i Kosova, od identifikovanih 1,300 lica kojima je potrebna pomoć u pribavljanju dokumenata sa Kosova, za 1,050 lica su pribavljena dokumenta za kompletiranje zahtjeva za status stranca. Preostali, najkomplikovaniji slučajevi (oko 280 lica) će biti predmet dalje saradnje dva ministarstva tokom 2017.

Kroz Regionalni stambeni program za Crnu Goru, je predviđeno obezbjedjenje sredstava za rješavanje stambenog pitanja za 6.063 lica (1.177 domaćinstava) koja spadaju u najranjivije kategorije (lica smještena u neformalnim kolektivnim centrima i ugrožena lica u privatnom smještaju, sa posebnim osvrtom na Kamp Konik). Realizacijom ukupno 5 pod-projekta, izgrađene su 62 stambene jedinice u Nikšiću, dok je u toku izgradnja 94 stambene jedinice u Beranama, 171 stambena jedinica na kampu Konik u Podgorici, ali i izgradnja Doma za stara lica u Pljevljima. Odobrena su dva dodatna projekta čijom realizacijom je predviđena kupovina stanova u Herceg Novom za 36 socijalno ugroženih porodica i izgradnja 50 kućica širom Crne Gore za lica koja posjeduju zemljište i dozvole za gradnju.

D.5.6. LGBT osobe (preporuke 117.33-37, 118.8)

Izmjenama Zakona o zabrani diskriminacije iz 2014. i 2017. izdvojen je oblik diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta i uvedeni su novi osnovi diskriminacije, promjena pola i intereseksulane karakteristike. Značajno je pooštrena kaznena politika, čime je ojačana zaštita ove ranjive grupe.

Dopunama Krivičnog zakonika iz 2013 u članu 443, (rasna mržnja ili rasna diskriminacija), zabranjeno je propagiranje rasne mržnje ili netrpeljivosti i podsticanje na rasnu i drugu diskriminaciju po osnovu pola, invaliditeta, seksualne orijentacije, rodnog identiteta ili drugog ličnog svojstva. Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika, poboljšana je zakonska zaštita LGBT osoba, pa će se činjenje krivičnog djela iz mržnje zbog pripadnosti seksualnoj orijentaciji ili rodnom identitetu uzimati kao otežavajuća okolnost za odmjerenje kazne

Strategija za unapređenje kvaliteta života LGBT populacije 2013-2018, sa godišnjim akcionim planovima, obuhvata niz mjera u oblasti ljudskih prava LGBT osoba, obrazovanja, kulture i bezbjednosti, sprovođenja zakona, zdravstvene zaštite, kulture, medija, sporta, ekonomskog rasta, turizma i međunarodne politike. U procesu donošenja AP za implementaciju Strategije, sproveden je konsultativni proces sa relevantnim NVO i državnim institucijama, na osnovu kojeg su koncipirane mjere u cilju poboljšanja pravnog i društvenog statusa LGBT osoba. NVO su konsultovane i tokom idejnog osmišljavanja i definisanja vizuelnog ideniteta svih realizovanih medijskih kampanja.

2017. započeo je proces izrade Zakona o registrovanom partnerstvu kojim će se omogućiti značajno veći obim prava LGBTI parovima. Kontinuirano se realizuju aktivnosti na jačanju kapaciteta i promovisanja antidiskriminatornog ponašanja kroz sprovođenje seminara/radionica i treninga za državne službenike, predstavnike pravosudnih organa, lokalnih vlasti, policije, inspekcijских službi i drugih zaduženih za pružanje zaštite od diskriminacije. Obuke su realizovane i za predstavnike medija o senzibilisanom pristupu u izvještavanju o LGBT tematici, kao i o potrebi uklanjanja rodnih predrasuda i stereotipa iz svih javnih medija. Realizovane su i obuke za predstavnike nacionalnih institucija, medija, NVO i institucije Zaštitnika u cilju pravnog regulisanja pitanja istopolnih zajednica. Medijske kampanje o zabrani diskriminacije i afirmaciji antidiskriminatornog ponašanja se u kontinuitetu realizuju. Uz podršku UNDP dizajnirana je i odštampana bezbjednosna informativna brošura za LGBT populaciju i pripadnike policije u cilju djelotvornije zaštite prava LGBT osoba, koja sadrži sve informacije o kontakt policajcima u svim crnogorskim opštinama, kao i proceduri obavještanja policije i njenog efikasnog reagovanja, ukoliko dođe do kršenja prava LGBT osoba.

Izmjenama Zakona o zabrani diskriminacije uvedena je obaveza: policije, državnog tužilaštva,

sudova, organa za prekršaje i inspeksijskih organa da vode posebnu evidenciju o svim slučajevima prijavljene diskriminacije i da istu dostavljaju Zaštitniku. U odnosu na slučajeve nasilja nad LGBT osobama, MLJMP na godišnjem nivou prikuplja podatke o svim slučajevima prijavljenog nasilja ili diskriminacije i sačinjava Izvještaj koji je sastavni dio godišnjeg Izvještaja o realizaciji AP uz Strategiju.

Institucija Zaštitnika ostvaruje kvalitetnu i kontinuiranu saradnju sa organizacijama civilnog društva koje promovišu i štite prava LGBTI populacije. Kao rezultat ove saradnje, realizovana je obuka na temu suzbijanja govora mržnje. Realizacija ovih aktivnosti doprinijeće i uspostavljanju kvalitetnijih odnosa između donosilaca odluka na različitim nivoima i LGBTI osoba, kao i jačanju nivoa povjerenja koje ove osobe imaju u institucije sistema koje u svojoj nadležnosti imaju prevenciju, odnosno procesuiranje govora mržnje.

IV PRIORITETI, INICIJATIVE I OBAVEZE NA PLANU PREVENCIJE IZAZOVA U IMPLEMENTACIJI PREPORUKA I SNAŽENJU ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA

Predstavljeni napredak i prepoznati izazovi i obaveze za dalje snaženje sistema zaštite i poštovanja ljudskih prava i sloboda u ovom izvještaju su jasan pokazatelj nedvosmislene posvećenosti Crne Gore najvišim vrijednostima demokratije i principima i načelima proklamovanim u Povelji UN, Univerzalnoj deklaraciji i međunarodnopravnim dokumentima u oblasti ljudskih prava.

U narednom periodu aktivnosti će biti intenzivirane na prevazilaženju izazova u implementaciji međunarodnopravnih normi kroz jačanje efikasnosti nacionalnog institucionalnog okvira za punu primjenu zakonodavstva i snaženje prevencije kršenja i zloupotrebe ljudskih prava i sloboda. Uz potrebu snažnijeg angažmana civilnog sektora i jačanja nacionalnog dijaloga o ljudskim pravima, preduzeće se mjere za izgradnju tolerantnog i anti-diskriminatornog okruženja koje će omogućiti nesmetano uživanje prava i sloboda, posebno slobode izražavanja, misli, savjesti i vjerospovijesti, rodne ravnopravnosti, kao i prava ranjivih kategorija društva. U ovom kontekstu, realizovaće se programi obuke sa akcentom na njihovu djelotvornu primjenu u praksi.

Predviđeno je usvajanje Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba u Crnoj Gori 2019-2024, sa fokusom na proces out-ovanja LGBT osoba, kao i ključna uloga porodice u tom procesu. Promovisaće i doprinositi implementaciji Zakona o registrovanom partnerstvu koji će biti usvojen do kraja 2018.

Izazovi u oblasti ostvarivanja politike jednakih mogućnosti i dalje su puna ekonomska i politička emancipacija žena, borba protiv nasilja i stereotipova o tradicionalnoj ulozi žena. U pravcu integrisanja i primjene temeljnih načela rodne ravnopravnosti, nastojaće se osnažiti finansijski i ekspertski kapaciteti i podsticati aktivna saradnja i participatorni pristup svih institucionalnih aktera za rodnu ravnopravnost. Potrebno jačati svijest o pitanjima rodne ravnopravnosti kroz organizovanje javnih debata u cilju iskorjenjivanja rodni stereotipova i predrasuda.

U skladu sa Strategijom za prevenciju i zaštite djece od nasilja 2017-2021 kroz multisektorski pristup osnažiće se zakonodavni i institucionalni okvir za zaštitu djece od svih oblika nasilja, uz fokus na postizanje promjena društvenih normi koje prihvataju, opraštaju ili ignorišu nasilje, ali i izgradnju sistema za monitoring, evaluaciju i istraživanje.

Na međunarodnom nivou, Crna Gora će nastaviti da pruža podršku radu Visokog komesara UN za ljudska prava, te ostvaruje punu saradnju sa HRC i nosiocima specijalnih procedura, u cilju jačanja pravne sigurnosti i zaštite prava svojih građana, a samim tim i postizanja vladavine prava kao najvažnijeg garanta demokratskog funkcionisanja institucija na nacionalnom nivou.

SKRAĆENICE

UPR – Universal Periodic Review / Opšti periodični pregled
HRC – Human Rights Council / Savjet za ljudska prava
OHCHR - Office of the High Commissioner for Human Rights/Kancelarija Visokog komesara za ljudska prava
EU – European Union / Evropska unija
UN – United Nations / Ujedinjene nacije
CoE/SE-Council of Europe/Savjet Evrope
NPM – National Preventive Mechanism against Torture /Nacionalni mehanizam za prevenciju torture
ASK – Agency for Prevention of Corruption/Agencija za sprečavanje korupcije
CAT – Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment / Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka
OPCAT - Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment / Fakultativni protokol uz Konvenciju protiv mučenja i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka
ICCPR - International Covenant on Civil and Political Rights / Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima
ICPRD - Convention on the Rights of Persons with Disabilities / Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom
ICCPED – International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance/Međunarodna konvencija za zaštitu svih osoba od prisilnog nestanka
ICESCR - International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights / Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima
OP-ICESCR – Optional Protocol to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights/Opcioni protokol uz Međunarodni pakt o ekonomski, socijalnim i kulturnim pravima
CEDAW - Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women / Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena
CERD - International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination / Konvencija o eliminisanju svih oblika rasne diskriminacije
CRC - Convention on the Rights of the Child / Konvencija o pravima djeteta
CRC-OP-AC - Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict / Opcioni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o učešću djece u oružanim sukobima
CRC-OP-SC - Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography / Opcioni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji
OP-CRC-IC – Optional protocols to the Convention on the Rights of the Child on communications procedure/Opcioni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o komunikacionim procedurama OP-CRC-IC
NPAD – National Plan of Action for Children/Nacionalni plan akcije za djecu
PAAGE – Plan of Action for Achieving Gender Equality/Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti
SAI – State Audit Institution/Državna revizorska institucija
IECS/ZIKS - Institution for Executions of Criminal Sanctions/Zavod za izvršenje krivičnih sankcija
PD/UP – Police Directorate/ Uprava policije
JLS – Local self-governance/Jedinice lokalne samouprave
NVO – Non-governmental organization / Nevladina organizacija
RAE – Roma, Egyptians and Ashkali/Romi, Aškali i Egipćani
RE – Roma and Egyptians/Romi i Egipćani
TV – Television / televizija
MONSTAT – National Statistical Office/Zavod za statistiku
R/IRL – Displaced/Internally displaced persons/Raseljena/Interno raseljena lica
RL – Displaced persons/Raseljena lica
SFRJ – Socialist Federal Republic of Yugoslavia / Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SRJ – Federal Republic of Yugoslavia / Savezna Republika Jugoslavija
UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization / Organizacija Ujedinjeni nacija za obrazovanje, nauku i kulturu
IPA – Instruments of Pre-Accession Assistance / Instrument predpristupne pomoći
UNHCR – United Nations High Commissioner for Refugees / Visoki komesar Ujedinjenih nacija za izbjeglice
EK – Evropska komisija / European Commission
OEBS – Organization for Security and Co-operation in Europe / Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju
UNICEF – United Nations Children’s Fund / Fond Ujedinjenih nacija za djecu
UNDP – United Nations Development Programme / Program Ujedinjenih nacija za razvoj
ECHR/ESLJP – European Court of Human Rights/Evropski sud za ljudska prava
ANB – National Security Agency/Agencija za nacionalnu bezbjednost
ICTY – International Criminal Tribunal for former Yugoslavia / Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju